

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA İŞ-AİLE ÇATIŞMASI LİTERATÜRÜNÜN BİBLİYOMETRİK HARİTALANMASI: TEMATİK EVRİM VE ARAŞTIRMA EĞİLİMLERİ¹

Nezahat OKUŞLUK
Bağımsız Araştırmacı, Türkiye
nezahatok44@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-3895-1462>

Müslüme AKYÜZ
Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Türkiye
muslume.akyuz@ozal.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0002-0922-6191>

Atıf	OKUŞLUK, N.; AKYÜZ, M. (2026). TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA İŞ-AİLE ÇATIŞMASI LİTERATÜRÜNÜN BİBLİYOMETRİK HARİTALANMASI: TEMATİK EVRİM VE ARAŞTIRMA EĞİLİMLERİ. <i>İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i> , 18(4), 669-696.
------	---

ÖZ

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet bağlamında iş-aile çatışması literatürünün entelektüel, kavramsal ve sosyal yapısını bibliyometrik yöntemlerle incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Web of Science veri tabanında “gender” ve “work-family conflict” anahtar kelimeleri kullanılarak elde edilen 1663 yayına dayanmaktadır. Veriler, R Studio (Bibliometrix/ Biblioshiny) ve VOSviewer yazılımları aracılığıyla analiz edilmiştir. Bulgular, literatürün özellikle 2010 sonrasında önemli bir ivme kazandığını ve 2024 yılında en yüksek yayın sayısına ulaştığını göstermektedir. Atıf analizleri Frone, Byron, Ng, Greenhaus ve Shockley’in alanın teorik temelini oluşturduğunu ortaya koyarken, tematik analizler iş-aile çatışması, toplumsal cinsiyet, stres, sağlık, sosyal destek, tükenmişlik ve iş-yaşam dengesi kavramlarının öne çıktığını göstermektedir. Çalışma, toplumsal cinsiyet bağlamında iş-aile çatışması araştırmalarının gelişimini bütüncül şekilde haritalayarak literatürdeki bilgi birikimini sistematik olarak ortaya

¹ Bu çalışma, Malatya Turgut Özal Üniversitesi’nde Doç. Dr. Müslüme AKYÜZ danışmanlığında Nezahat Okuşluk tarafından hazırlanan “Toplumsal Cinsiyet Bağlamında İş-Aile Çatışması Literatürünün Bibliyometrik Analizi” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Geliş Tarihi: 29.06.2026 / Kabul Tarihi: 10.09.2026, DOI: 10.17932/IAU.IAUSBD.2021.021/iausbd_v18i4004

Araştırma Makalesi-Bu makale iThenticate programıyla kontrol edilmiştir.

Copyright © İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

koymakta, araştırma boşluklarını belirlemekte ve gelecekteki çalışmalar için kavramsal ve analitik bir yol haritası sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet, İş-Aile Çatışması, Bibliyometri, R Programı.*

BIBLIOMETRIC MAPPING OF WORK–FAMILY CONFLICT LITERATURE FROM A GENDER PERSPECTIVE: THEMATIC EVOLUTION AND RESEARCH TRENDS

ABSTRACT

This study aims to examine the intellectual, conceptual, and social structure of the work–family conflict literature in the context of gender through bibliometric methods. The research is based on a bibliometric analysis of 1,663 publications retrieved from the Web of Science database using the keywords “gender” and “work–family conflict.” The data were analyzed using R Studio (Bibliometrix/Biblioshiny) and VOSviewer software. The findings indicate that the literature gained significant momentum after 2010 and reached its highest publication output in 2024. Citation analyses reveal that the works of Frone, Byron, Ng, Greenhaus, and Shockley constitute the theoretical foundation of the field, while thematic analyses highlight concepts such as work–family conflict, gender, stress, health, social support, burnout, and work–life balance. By comprehensively mapping the development of research on work–family conflict from a gender perspective, this study systematically synthesizes the accumulated body of knowledge, identifies research gaps, and provides a conceptual and analytical roadmap for future studies.

Keywords: *Sex, Gender, Work–Family Conflict, Bibliometrics, R programming.*

GİRİŞ

Toplumların sosyal ve ekonomik yapıları, bireylerin üstlendikleri rol ve sorumlulukları belirleyen normatif yapılar üzerine inşa edilmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklere atfedilen davranış kalıplarını, sorumluluk alanlarını ve beklentileri şekillendiren temel bir belirleyici olarak öne çıkmaktadır (Butler, 2005, s. 175; West ve Zimmerman, 1987, s. 138). Söz konusu yapı sadece bireylerin günlük hayatını değil, aynı zamanda iş hayatındaki konumlarını ve aile içindeki görev dağılımlarını da doğrudan etkilemektedir. Geleneksel toplumsal düzen içerisinde kadınların bakım emeği ve ev içi sorumluluklarla özdeşleştirilmesi, erkeklerin ise ekonomik sağlayıcı rolüyle konumlandırılması, iş ve aile yaşamı arasındaki rol paylaşımını tarihsel olarak cinsiyet temelli bir zemine oturtmuştur (Oakley, 1974, s. 127).

Kadınların işgücüne katılım oranlarındaki artış, bu geleneksel rol kalıplarını dönüştürmekle birlikte, bireylerin aynı anda birden fazla rolü yerine getirme zorunluluğunu da beraberinde getirmiştir (Hochschild ve Machung, 2012, s. 143). Bu durum, iş ve aile rollerine ilişkin taleplerin uyumsuz hale geldiği noktalarda ortaya çıkan iş-aile çatışması olgusunu daha görünür hale getirmiştir (Greenhaus ve Beutell, 1985, s. 77). Rol Kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, toplumsal cinsiyet temelli rol beklentilerinin bireylerin iş ve aile yaşamındaki sorumluluklarını farklılaştırdığı; özellikle kadınların hem ücretli emek piyasasında hem de ev içi bakım süreçlerinde yer almaları nedeniyle “çifte yük” altında kaldıkları görülmektedir (Eagly, 1987; Bianchi ve Milkie, 2010, s. 133). Erkekler açısından ise iş hayatındaki süreklilik ve başarı beklentisi, aile rollerinin ikincil konumda değerlendirilmesine yol açabilmektedir (Coltrane, 2000, s. 1213).

İş-aile çatışmasının hem bireyler hem de örgütler üzerinde çok yönlü etkiler yarattığı bilinmektedir. Bu bağlamda, çatışmanın bireysel düzeyde psikolojik iyi oluş, yaşam tatmini ve iş performansını olumsuz yönde etkilediği; örgütsel düzeyde ise bağlılığın azalması, devamsızlık, tükenmişlik ve işten ayrılma gibi eğilimlerin artmasıyla ilişkili olduğu görülmektedir (Eby, Casper, Lockwood, Bordeaux ve Brinley, 2005, s. 138). Bu çerçevede, iş-aile çatışmasının nedenleri, süreçleri ve sonuçlarının toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ele alınması hem akademik hem de uygulama açısından önemli bir gereklilik olarak değerlendirilmektedir. Buna karşın, iş-aile çatışması literatürünün toplumsal cinsiyet bakış açısıyla

bütüncül şekilde haritalandırıldığı ve kavramsal evrimin sistematik olarak ortaya konduğu bibliyometrik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu durum, alanın gelişim dinamiklerinin ve araştırma boşluklarının yeterince görünür olamamasına yol açmaktadır (Donthu, Kumar, Mukherjee, Pandey ve Lim, 2021, s. 287; Byron, 2005, s. 174). Bu kapsamda ise mevcut çalışma, iş-aile çatışması literatürünü toplumsal cinsiyet bağlamında bibliyometrik yöntemle analiz ederek alandaki kavramsal eğilimleri ve araştırma boşluklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet literatüründe temel ayrım, biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramları arasında yapılmaktadır. Cinsiyet, kadın ve erkek arasındaki anatomik ve fizyolojik farklılıklara dayalı, doğuştan gelen sabit bir özellik olarak tanımlanırken; toplumsal cinsiyet, bu biyolojik farklılıkların toplum tarafından nasıl anlamlandırıldığını ve hangi rol beklentileriyle ilişkilendirildiğini ifade eden sosyo-kültürel bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Giddens, 2012, s. 375; Butler, 2005, s. 176). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, tarihsel ve kültürel süreçler içerisinde şekillenen dinamik bir olgudur. Toplumsal cinsiyet sadece kadın ve erkek arasındaki farklılıkları açıklamakla sınırlı olmayıp, aynı zamanda bu farklılıkların toplumsal eşitsizliklere nasıl dönüştüğünü de ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklere belirli roller ve sorumluluklar atfetmekte; bu roller aileden eğitime, çalışma hayatından sosyal ilişkilere kadar geniş bir alanda yeniden üretilmektedir (Bingöl, 2014, s. 112). Bu nedenle toplumsal cinsiyet, bireysel kimliğin ötesinde, toplumsal yapının şekillenmesinde etkili olan bir unsur olarak öne çıkmaktadır (Connell, 2005, s. 81; Lorber, 1994, s.39).

Toplumsal cinsiyet rolleri, tarihsel ve kültürel süreçler sonucunda öğrenilen davranış kalıplarını ifade etmektedir. Sanayi Devrimi sonrasında kamusal ve özel alan ayrımının belirginleşmesiyle birlikte erkekler üretim ve kamusal alanla, kadınlar ise bakım emeği ve ev içi sorumluluklarla ilişkilendirilmiştir (Connell, 2005, s. 83). Her ne kadar modern toplumlarda kadınların işgücüne katılımı artmış olsa da geleneksel rollerin tamamen ortadan kalkmadığı ve kadınların çoğu zaman “çifte yük” altında kaldığı görülmektedir (Hochschild ve Machung, 2012, s. 147). Bu durum, toplumsal cinsiyet temelli rol dağılımının sürekliliğini koruduğunu ve bireylerin hayatları üzerinde belirleyici olmaya devam

ettiğini göstermektedir (Bianchi ve Milkie, 2010, s. 709). Söz konusu rol dağılımının devamlılığı, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin farklı alanlarda görünür hale gelmesine zemin hazırlamaktadır. Nitekim bu eşitsizlikler ekonomik, örgütsel ve sosyal düzeylerde somut şekilde ortaya çıkmaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olması, ücret eşitsizliği ve yönetim kademelerinde sınırlı temsil edilmesi ekonomik alandaki temel sorunlar arasında yer almaktadır (World Economic Forum, 2022, s. 34). Bunun yanı sıra eğitim fırsatlarına erişimde yaşanan farklılıklar, toplumsal baskılar ve kadına yönelik şiddet gibi olgular sosyal düzeydeki eşitsizliklerin önemli göstergeleridir (UNDP, 2023, s. 291). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliği, bireysel tercihlerden daha çok yapısal ve kurumsal dinamiklerle ilişkili toplumsal bir sorun olarak görülmelidir.

İş-aile Çatışması

İş-aile çatışması, bireyin iş ve aile rollerinden kaynaklanan talepleri eş zamanlı olarak yerine getirmekte zorlanması sonucu ortaya çıkan bir rol çatışmasıdır (Greenhaus ve Beutell, 1985, s. 77). İş ve aile, bireyin hayatında merkezi öneme sahip iki temel alan olup, bu alanların eş zamanlı ve yoğun taleplerde bulunması rol uyumsuzluğuna yol açabilmektedir. İş, ekonomik ve statü sağlayıcı işlevler üstlenirken, aile bireyin duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan temel bir yapı olarak öne çıkmaktadır (Kapız, 2002, s. 141).

Literatürde iş-aile çatışması, zaman temelli, gerginlik temelli ve davranış temelli olmak üzere üç boyutta incelenmektedir. Zaman temelli çatışma, bireyin bir role ayırdığı zamanın diğer rolün gerekliliklerini yerine getirmesini zorlaştırması durumunda ortaya çıkmaktadır. Gerginlik temelli çatışma, iş ya da aile alanında yaşanan stres, yorgunluk veya duygusal baskının diğer alandaki performansı olumsuz etkilemesiyle ilişkilidir. Davranış temelli çatışma ise bir rolde gerekli olan davranış kalıplarının diğer rolün beklentileriyle uyumsuzluk göstermesi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Greenhaus ve Beutell, 1985, s. 74). Bu sınıflandırma, iş-aile çatışmasının sadece zaman yetersizliğiyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda psikolojik ve davranışsal boyutları da içeren çok boyutlu bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. İş-aile çatışması literatürü, başlangıçta ağırlıklı olarak roller arasındaki uyumsuzluk ve bunun birey ile örgüt üzerindeki olumsuz sonuçlarına odaklanırken, zamanla iş ve aile rollerinin birbirini destekleyebileceğini savunan daha kapsamlı bir yaklaşıma doğru genişlemiştir. Bu doğrultuda geliştirilen iş-aile zenginleşmesi

yaklaşımı, bireyin bir rolde kazandığı bilgi, beceri, deneyim ve olumlu duyguların diğer roldeki yaşam kalitesini ve performansını artırabileceğini ileri sürmektedir (Greenhaus ve Powell, 2006, s. 75). Güncel literatür incelemeleri de iş-aile alanındaki araştırmaların artık sadece çatışma bakış açısıyla sınırlı kalmadığını; zenginleşme, iş-yaşam dengesi ve olumlu rol etkileşimlerini kapsayan daha bütüncül bir çerçeveye yöneldiğini ortaya koymaktadır (Allen ve French, 2023, s. 438; Kaur ve Kang, 2024, s. 368). İş-aile çatışmasının ortaya çıkmasında iş yükünün fazla olması, uzun çalışma saatleri ve düşük örgütsel destek gibi iş temelli faktörler ile bakım sorumlulukları ve aile beklentileri gibi aile temelli faktörler belirleyici olmaktadır (Frone, Russell ve Cooper, 1992, s. 66). İş-aile çatışmasının sonuçları da hem bireysel hem de örgütsel düzeyde önemli etkiler doğurmaktadır. Bireysel düzeyde stres, tükenmişlik, kaygı, depresyon, yaşam tatmininde azalma ve fiziksel sağlık sorunları öne çıkmaktadır (Allen, Herst, Bruck ve Sutton, 2000, s. 280). Örgütsel düzeyde ise düşük iş tatmini, azalan performans, yüksek devamsızlık, işten ayrılma niyeti ve azalan örgütsel bağlılık gibi sonuçlar gözlemlenmektedir (Kossek ve Ozeki, 1998, s. 142). Bu yönüyle iş-aile çatışması, sadece bireysel bir sorun olmanın ötesinde, örgütsel verimlilik ve sürdürülebilirlik açısından da kritik bir öneme sahiptir (Amstad, Meier, Fasel, Elfering ve Semmer, 2011, s. 155).

Toplumsal Cinsiyet ve İş-aile Çatışması Arasındaki İlişkiler

Toplumsal cinsiyetin iş ve aile hayatı üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar, özellikle 1980’li yıllardan itibaren yoğunlaşmış ve bu kavramın bireylerin rol beklentileri ile çatışma deneyimlerini nasıl farklılaştırdığına odaklanmıştır. Yabancı literatürde yapılan çalışmalar, kadınların geleneksel bakım rolleri nedeniyle iş ve aile taleplerini aynı anda karşılamak zorunda kaldıklarını ve bu durumun daha yüksek düzeyde iş-aile çatışmasına yol açtığını ortaya koymaktadır (Duxbury ve Higgins, 1991, s. 61; Allen vd., 2020, s. 541; Cavagnis vd., 2023). İş-aile ilişkilerine yönelik sonraki çalışmalar, toplumsal cinsiyetin iş-aile çatışmasını doğrudan açıklayan tek bir değişken olarak ele alınamayacağını ortaya koymaktadır. Eby vd. (2005, s. 135), toplumsal cinsiyet rollerinin iş ve aile yaşamı üzerindeki etkilerini çocuk bakımı, ev içi sorumluluklar ve kariyer süreçleri bağlamında tartışılması gerektiğini değerlendirirken; Byron’ın (2005, s. 176) meta-analizi, cinsiyet ile iş-aile çatışması arasındaki ilişkinin genel olarak tutarlı olmadığını, bazı alt gruplarda ise aile sorumluluklarının niteliğine bağlı farklılıklar görülebildiğini göstermektedir. Shockley,

Shen, DeNunzio, Arvan ve Knudsen (2017, s. 1605) ise kadınların iş-aile çatışmasını daha yoğun, erkeklerin ise aile-iş çatışmasını daha az yaşadığını ortaya koyarak, toplumsal cinsiyetin çatışmanın yönünü de etkilediğini göstermiştir. Pleck (1997, s. 70), erkeklerin aile yaşamındaki deneyimlerini sadece ekonomik sağlayıcılık rolü üzerinden değil, babalık katılımının farklı boyutları çerçevesinde ele almaktadır. İşin gerektirdiği uzun çalışma süreleri ve sürekli erişilebilir olma beklentisi, babaların çocuklarıyla doğrudan etkileşimlerine ve bakım sorumluluklarına ayırabilecekleri zamanı azaltarak işten aileye yönelik çatışmaya zemin hazırlayabilmektedir. Türkiye bağlamında yapılan çalışmalar da benzer sonuçlar sunmaktadır. İş-aile çatışmasının toplumsal cinsiyet rolleri, aile içi sorumlulukların paylaşımı ve örgütsel taleplerin ortak etkisiyle şekillendiğini göstermektedir. Özellikle kadınların ev içi sorumlulukları daha fazla üstlenmesi ve eş desteğinin yetersiz olması iş-aile çatışmasını artırabilirken, bu çatışmanın psikolojik iyi oluş ve yaşam tatmini üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabileceği belirtilmektedir (Aycan ve Eskin, 2005, s. 453; Erkuş ve Sığı, 2018, s. 102; Nurengin ve Büyükgöze, 2023, s. 65). İş-aile çatışmasına ilişkin literatür, bu olguyu sadece sonuçlarıyla değil; aynı zamanda öncülleri, işleyiş mekanizmaları bireysel ve örgütsel düzeydeki sonuçları çerçevesinde çok boyutlu bir yapı olarak ele almaktadır. Frone, Russell ve Cooper (1992, s. 66), iş-aile çatışmasının çift yönlü bir yapıya sahip olduğunu ve her iki yönün de psikolojik gerginlik ve yaşam tatmini üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymuştur. Kossek ve Ozeki (1998, s. 141) ile Allen vd. (2000, s. 280) meta-analiz çalışmaları, çatışmanın iş tatmini, örgütsel bağlılık ve performans üzerinde güçlü negatif etkileri bulunduğunu göstermiştir. Ayrıca bu çalışmalar, örgütsel destek mekanizmalarının çatışmanın etkilerini azaltmada kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Yerli literatürde gerçekleştirilen araştırmalar da bu bulgularla paralellik göstermektedir. İnce (2018, s. 123), iş-aile çatışmasının çalışan performansını olumsuz etkilediğini; Koç (2020, s. 256), iş ve yaşam tatminini düşürdüğünü, Kurtoğlu (2017, s. 85) ise psikolojik dayanıklılığın çatışmanın olumsuz sonuçlarını sınırlayıcı bir rol oynadığını tespit etmiştir.

Toplumsal cinsiyet ile iş-aile çatışması arasındaki ilişki, literatürde güçlü bir şekilde vurgulanmaktadır. Toplumsal cinsiyet, bireylerin rol beklentilerini, zaman kullanımını ve davranış kalıplarını belirleyerek çatışmanın ortaya çıkışını doğrudan etkilemektedir (Eagly, 1987, s. 15; Ridgeway, 2011, s. 65). Özellikle kadınların hem iş hem de aile rollerini

eşzamanlı yürütme zorunluluğu, çatışma düzeylerini artırmaktadır. Hochschild ve Machung (2012, s. 142) tarafından ortaya konulan “ikinci vardiya” kavramı, kadınların iş yaşamının yanı sıra ev içi sorumlulukları da üstlenmeye devam ettiğini göstermektedir. Hem uluslararası hem de yerli çalışmalar, toplumsal cinsiyet rollerinin iş-aile çatışmasının düzeyini ve şeklini belirleyen temel faktörlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet, iş-aile çatışmasının ortaya çıkışını ve bireyler tarafından deneyimlenme şeklini etkileyen önemli bir öncül değişken olarak değerlendirilebilmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Araştırma Sorusu

Bu çalışmanın amacı, toplumsal cinsiyet bağlamında iş-aile çatışması literatürün kavramsal yapı ve sosyal etkileşim boyutlarını bütüncül bir çerçevede incelemektir. Bu kapsamda, bilimsel üretimin zamansal gelişimini ortaya koymak amacıyla yayınların yıllara göre dağılımı incelenmekte; alandaki entelektüel üretimin aktörlerini belirlemek üzere en üretken yazarlar analiz edilmekte ve literatürün etki yapısını değerlendirmek amacıyla atıf analizi gerçekleştirilmektedir. Ayrıca, en yüksek atıf alan çalışmaların içeriksel özellikleri incelenerek bu çalışmaların alanın gelişimindeki rolleri değerlendirilmektedir. Ek olarak, literatürün sosyal yapısını analiz etmek amacıyla yazarlar arasındaki iş birliği ağları incelenerek akademik etkileşim ve bilgi üretim süreçlerinin örgütlenme şekli değerlendirilmektedir. Çalışmanın kavramsal boyutunda, anahtar kelime analizi aracılığıyla literatürde öne çıkan kavramlar belirlenmekte ve bu kavramlar temelinde gerçekleştirilen tematik analiz ile alandaki tematik kümeler ve bu kümelerin yapısal özellikleri ortaya konulmaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, aşağıda belirtilen araştırma soruları geliştirilmiştir.

- WoS veri tabanında incelenen konuya ilişkin yayınlar yıllara göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- İncelenen literatürde en üretken yazarlar kimlerdir?
- İncelenen literatürde en fazla atıf alan çalışmalar hangileridir ve bu çalışmaların alanın gelişimine katkıları nelerdir?
- İncelenen literatürde yazarlar arasındaki iş birliği ağları nasıl şekillenmektedir?
- İncelenen literatürde kullanılan anahtar kelimelerin dağılımı nasıldır?
- Literatürde ortaya çıkan tematik yapılar nelerdir ve bu temalar nasıl konumlanmaktadır?

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet bağlamında iş-aile çatışması literatürünü kapsamlı ve bütüncül şekilde incelemek amacıyla Web of Science (WoS) Core Collection veri tabanında sistematik bir tarama gerçekleştirilmiştir. Tarama sürecinde yıl sınırlaması uygulanmamış; 1989–Eylül 2025 dönemini kapsayan yayınlar değerlendirmeye alınmıştır. Arama işlemi yalnızca TS (Topic) alanı kullanılarak yürütülmüş olup kullanılan arama sorgusu aşağıdaki gibidir:

TS = (“work-family conflict” OR “work family conflict”) AND (“gender”)

Tarama sürecinde toplumsal cinsiyet boyutunu temsil etmek amacıyla sadece "gender" anahtar kelimesi kullanılmıştır. Bu tercih, ilgili literatürde toplumsal cinsiyeti ifade etmek için en yaygın kullanılan kavram olması ve araştırmanın odak noktasını yansıtmaya nedeniyle yapılmıştır. Tarama sonucunda elde edilen kayıtlar arasından makale, derleme ve kitap bölümü türündeki yayınlar analize dâhil edilmiş ve bu kapsamda toplam 1.663 yayına ulaşılmıştır. Elde edilen veriler, çalışmanın amacı doğrultusunda bibliyometrik analiz yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bibliyometrik analiz, bilimsel literatürde yer alan yayınların niceliksel olarak incelenmesine olanak sağlayan; yayın sayıları, atıf yapıları, yazarlar, dergiler, anahtar kelimeler ve iş birliği ağları gibi unsurların sistematik şekilde analiz edilmesini sağlayan bir yöntemdir (Aria ve Cuccurullo, 2017, s. 961; Donthu vd., 2021, s. 288). Bununla birlikte, “sex”, “female”, “male”, “women” ve benzeri kavramlarla taranan bazı çalışmaların veri setine dâhil edilmemiş olması araştırmanın bir sınırlılığı olarak değerlendirilebilir.

Bibliyometrik analizlerin geçerliliği, kullanılan veri kaynağının güvenilirliğine ve analiz sürecinin şeffaf şekilde raporlanmasına bağlıdır. Bu çalışmada veri toplama sürecinde dil bakımından herhangi bir sınırlama uygulanmamış olup iç geçerlik, Web of Science (WoS) veri tabanında indekslenen bilimsel yayınların temel alınması ve analiz aşamalarının ayrıntılı şekilde açıklanmasıyla sağlanmıştır. Güvenirlik ise araştırma sürecinin yeniden üretilebilirliğini destekleyecek şekilde, analiz adımlarının sistematik olarak tanımlanması, kullanılan eşik değerlerinin ve sayım yaklaşımlarının açıkça belirtilmesi ve veri setinin tekrar analiz edilebilir formatta muhafaza edilmesi yoluyla güçlendirilmiştir (Hicks, Wouters, Waltman, de Rijcke ve Rafols, 2015, s. 430). Veri hazırlama sürecinde yinelenen kayıtlar veri setinden çıkarılmış; anahtar kelimelerdeki

yazım farklılıkları ve eş anlamlı ifadeler standart hâle getirilmiş; düşük frekanslı veya analitik açıdan sınırlı katkı sağlayan terimler elenmiş ve atıf verilerindeki tutarsızlıklar düzeltilmiştir (Zupic ve Čater, 2015, s. 431). Analizlerde minimum anahtar kelime tekrar sayısı 10 olarak belirlenmiştir. Bu eşik değeri, düşük frekanslı anahtar kelimelerin analize olan sınırlı katkısını azaltmak ve literatürde öne çıkan tematik ilişkilerin daha belirgin şekilde ortaya konulmasını sağlamak amacıyla tercih edilmiştir. Ayrıca ağ analizlerinde “association strength” normalizasyon yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, birlikte görölme sıklıklarını ilgili öğelerin toplam frekanslarına göre normalize ederek daha dengeli ve anlamlı ağ yapılarının elde edilmesini sağlamaktadır (Van Eck ve Waltman, 2010, s. 524).

Verilerin analizinde temel yazılım olarak R Studio kullanılmıştır. R Studio, bibliyometrik verilerin işlenmesi, düzenlenmesi ve analiz edilmesi bakımından geniş bir teknik kapasiteye sahip olup, farklı paketler aracılığıyla çok boyutlu incelemelerin yapılmasına imkân tanımaktadır (Aria ve Cuccurullo, 2017, s. 964). Bu çalışmada bibliyometrik analizlerin yürütülmesi amacıyla bibliometrix paketinden yararlanılmıştır. İlgili paket R ortamına kurulduktan sonra aktif hâle getirilmiş ve bibliyometrik veri analizi için gerekli fonksiyonlar kullanıma açılmıştır. Ardından, bibliometrix paketinin web tabanlı arayüzü olan Biblioshiny uygulaması aracılığıyla WoS veri tabanından elde edilen bibliyografik veriler R ortamına aktarılmış ve analiz için uygun formata dönüştürülmüştür. Biblioshiny arayüzü üzerinden; yayın performansına, atıf dağılımlarına, yazar üretkenliğine, anahtar kelime yapısına ve çeşitli betimsel istatistiklere ilişkin analizler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, literatürdeki bilimsel üretimin sosyal ve kavramsal yapısını değerlendirmek amacıyla ortak yazarlık ilişkileri, anahtar kelime eş-oluşumları ve tematik eğilimler de bu ortamda incelenmiştir. Bu bağlamda, yayınların yapısal özelliklerini ve alandaki bilgi üretim ağlarını görünür kılmak üzere ağ temelli analizlerden yararlanılmıştır. Çalışmada görselleştirme ve ağ haritalama süreçlerini desteklemek amacıyla ayrıca VOSviewer yazılımı kullanılmıştır. VOSviewer, bibliyometrik verilerin ağ yapıları üzerinden görselleştirilmesine olanak tanıyan güçlü bir analiz programı olup, özellikle ortak yazarlık, anahtar kelime eş-oluşumu ve iş birliği ilişkilerinin haritalandırılmasında yaygın şekilde kullanılmaktadır (Van Eck ve Waltman, 2010, s. 525). Bu kapsamda, WoS veri tabanından elde edilen bibliyografik veriler uygun dosya formatında programa aktarılmış ve ağ analizleri görsel haritalar aracılığıyla desteklenmiştir. Böylece, R

Studio, bibliometrix/Biblioshiny ve VOSviewer yazılımlarının birlikte kullanımı sayesinde literatürün niceliksel görünümü, kavramsal yapısı ve iş birliği ağları bütüncül bir çerçevede değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, alanın gelişim dinamikleri, öne çıkan temaları ve bilimsel üretim örüntüleri sistematik şekilde ortaya konulmuştur.

Çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle veri seti sadece Web of Science veri tabanı ile sınırlıdır; bu durum farklı veri tabanlarında yer alan çalışmaların analiz dışında kalmasına neden olabilir. Ayrıca anahtar kelime seçimi, literatür kapsamını belirleyen önemli bir unsur olup farklı anahtar kelimeler kullanılması durumunda farklı sonuçlar elde edilebilir. Bununla birlikte bibliyometrik analiz yöntemi, literatürün yapısal özelliklerini ortaya koymakla birlikte nedensel ilişkileri açıklama amacı taşımamaktadır (Donthu vd., 2021, s. 287).

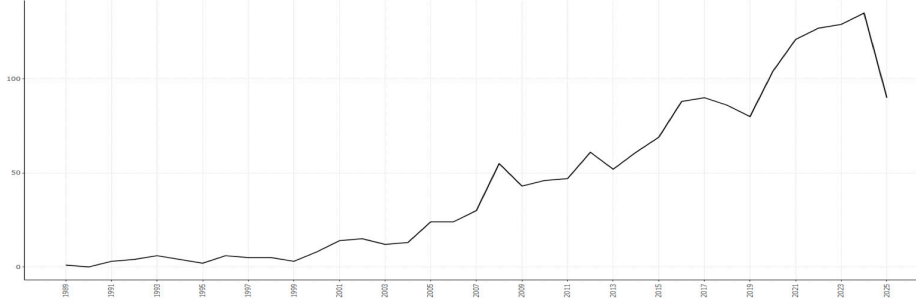
BULGULAR

Yayınların Yıllara Göre Dağılımı

Şekil 1’de görüldüğü üzere, incelenen literatürde 1989–1999 yılları arasında iş-aile çatışması konusuna ilişkin yayın sayısı genel olarak oldukça düşük seviyelerde seyretmiştir. Özellikle 1990 yılında herhangi bir yayına rastlanmaması dikkat çekmektedir. 1991–1999 döneminde ise yıllık yayın sayısı 1 ile 8 arasında değişmiş olup, bu durum literatürün henüz başlangıç aşamasında olduğunu göstermektedir. 2000’li yılların başında (2000–2004) yayın sayısında kademeli bir artış eğilimi gözlemlenmiştir. Bu artış, 2005–2010 döneminde daha belirgin hâle gelmiş; özellikle 2008–2010 yılları arasında yıllık yayın sayısının 43 ile 55 aralığına ulaşması, önceki dönemlere kıyasla önemli bir sıçramaya işaret etmiştir. 2011 yılından itibaren artış eğiliminin hız kazandığı görülmektedir. Nitekim 2012–2015 döneminde yıllık yayın sayısı 52 ile 69 arasında değişerek literatürde istikrarlı bir genişlemeye işaret etmiştir. 2016–2025 yılları arasında ise belirgin bir yükseliş trendi hâkimdir. Bu dönemde yıllık yayın sayısı 88 seviyesinden başlayarak 2025 yılına kadar 135’e ulaşmıştır. En yüksek yayın sayısı 2024 yılında (n=135) gerçekleşmiş olup, bunu 2023 (n=129) ve 2022 (n=127) yılları izlemektedir.

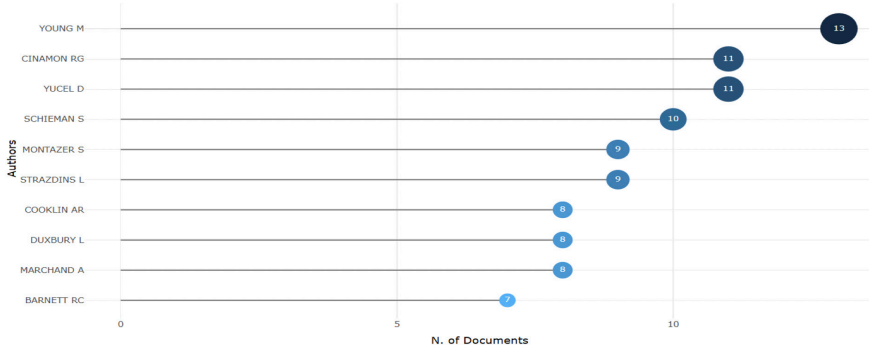
Şekil 1.

Yayınların Yıllara Göre Dağılımları

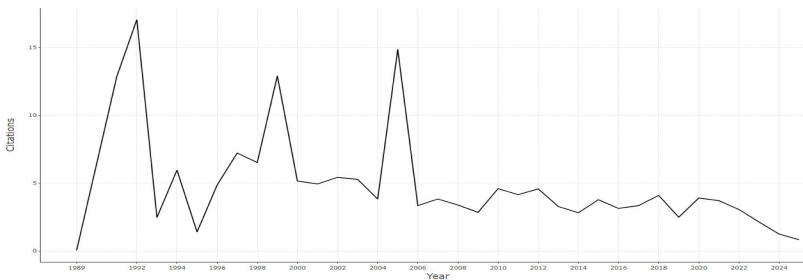

En Üretken Yazarlar

Şekil 2’de, toplumsal cinsiyet bağlamında iş-aile çatışması literatüründe en üretken yazarların dağılımı gösterilmektedir. Şekil incelendiğinde, literatürdeki bilimsel üretimin belirli yazarlar etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kapsamda, en yüksek yayın sayısına sahip yazarın Young M. (n=13) olduğu dikkat çekmekte; bu yazarı sırasıyla Cinamon R. G. (n=11) ve Yücel D. (n=11) izlemektedir. Yayın sayıları dikkate alındığında, bu üç araştırmacının alanın en üretken araştırmacıları arasında yer aldığı söylenebilir. Özellikle çift haneli yayın sayısına ulaşan bu yazarlar, literatürün şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Orta düzey üretkenliğe sahip yazarlar incelendiğinde, Schieman S. (n=10), Montazer S. (n=9) ve Strazdins L (n=9) gibi isimlerin öne çıktığı görülmektedir. Bu yazarlar da literatüre önemli katkılar sunmakla birlikte, üretkenlik düzeylerinin üst gruba kıyasla daha sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Daha düşük üretkenlik grubunda ise Cooklin A.R. (n=8), Duxbury L. (n=8), Marchand A. (n=8) ve Barnett R.C. (n=7) yer almaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, literatürde üretkenliğin homojen bir şekilde dağılmadığı; aksine sınırlı sayıda yazarın yüksek düzeyde yayın üretirken, diğer araştırmacıların daha düşük sayıda katkı sunduğu görülmektedir. Bu durum, Lotka Yasası’nın öngördüğü bilimsel üretimin az sayıdaki üretken araştırmacı etrafında yoğunlaşması eğilimiyle benzerlik göstermektedir (Lotka, 1926, s. 318). Ayrıca yazarların büyük bir kısmının uluslararası literatürde bilinen ve sıklıkla atıf alan araştırmacılar olması, iş-aile çatışması ve toplumsal cinsiyet konularının belirli akademik ağlar ve araştırma grupları tarafından sistematik şekilde ele alındığını göstermektedir. Dolayısıyla, alanın gelişiminin bireysel çabalardan daha çok iş birliğine dayalı bilimsel üretim süreçleri üzerinden ilerlediğine işaret etmektedir.

Şekil 2.*En Üretken Yazarlar***Yayınlarda Atıf Dağılımı**

Toplumsal cinsiyet bağlamında iş-aile çatışması literatürüne ilişkin atıf dağılımları incelendiğinde, alanın etki yapısının zaman içerisinde düzensiz ve dalgalı bir gelişim gösterdiği görülmektedir. Şekil 3'te yıllara göre atıf dağılımını gösteren grafik incelendiğinde, özellikle erken dönemlerde belirli yıllarda yoğunlaşan yüksek atıf değerleri dikkat çekmektedir. Bu durum, literatürde öncü ve yüksek etkili çalışmaların belirli dönemlerde yayımlandığını ve sonraki araştırmalar üzerinde güçlü bir referans etkisi oluşturduğunu göstermektedir. Şekil 4'te öne çıkan noktaları, iş-aile çatışması literatürünün teorik temelini oluşturan çalışmaların yayımlandığı dönemlere karşılık gelmektedir. Özellikle 1990'lı yılların başı ve 2000'li yılların ortalarında ortaya çıkan yüksek atıf değerleri, alanın kavramsal çerçevesinin bu dönemlerde şekillendiğini göstermektedir. Buna karşılık sonraki yıllarda atıf sayılarının daha düşük ancak daha dengeli bir dağılım sergilemesi, literatürün genişleyerek farklı araştırma konularına yayıldığını ve atıfların daha geniş bir çalışma grubuna dağıldığını ortaya koymaktadır.

Şekil 3.*Yıllara Göre Atıf Dağılımları*

En yüksek atıf alan 10 çalışma ise Tablo 1’de sunulmuştur. Çalışmalar incelendiğinde ise literatürün belirli öncü araştırmalar etrafında şekillendiği açıkça görülmektedir. Bu kapsamda, özellikle Frone vd. (1992, s. 724) çalışması 1598 toplam atıf ile alanın en etkili çalışması olarak öne çıkmaktadır. Bu çalışma, iş-aile çatışmasının öncülleri ve sonuçlarına ilişkin geliştirdiği model ile literatürde temel referans noktalarından biri hâline gelmiştir. Benzer şekilde, Ng, Eby, Sorensen ve Feldman (2005, s. 368) ve Byron (2005, s. 170) çalışmaları da yüksek atıf sayılarıyla dikkat çekmekte olup, özellikle meta-analitik yaklaşımları sayesinde literatürde önemli bir bütünleştirici rol üstlenmiştir. Greenhaus, Collins ve Shaw (2003, s. 52) tarafından gerçekleştirilen çalışma ise iş-aile dengesi ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkiyi ele alarak alanın kavramsal derinliğine katkı sağlamıştır. Daha sonra yapılan çalışmalar incelendiğinde ise Shockley ve Allen (2012, s. 1177) tarafından gerçekleştirilen araştırmaların yüksek yıllık ortalama atıf değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, söz konusu çalışmaların özellikle modern çalışma şekilleri ve esnek çalışma düzenleri bağlamında literatüre önemli katkılar sunduğunu göstermektedir.

Tablo 1.

En Yüksek Atıf Alan Yayınlar

Yazarlar	Toplam Atıf sayısı	Yıllık Ortalama Atıf Sayısı
Frone, M. R., Russell, M., & Cooper, M. L. (1992). Antecedents and outcomes of work–family conflict: Testing a model of the work–family interface.	1598	47.00
Ng, T. W. H., Eby, L. T., Sorensen, K. L., & Feldman, D. C. (2005). Predictors of objective and subjective career success: A meta-analysis.	1484	70.67
Byron, K. (2005). A meta-analytic review of work–family conflict and its antecedents.	1483	70.62
Greenhaus, J. H., Collins, K. M., & Shaw, J. D. (2003). The relation between work–family balance and quality of life.	1292	61.52
Shockley, K. M., & Allen, T. D. (2012). When flexibility helps: Another look at the availability of flexible work arrangements and work–family conflict.	1177	84.07
Frone, M. R., Yardley, J. K., & Markel, K. S. (1997). Developing and testing an integrative model of the work–family interface.	922	34.15

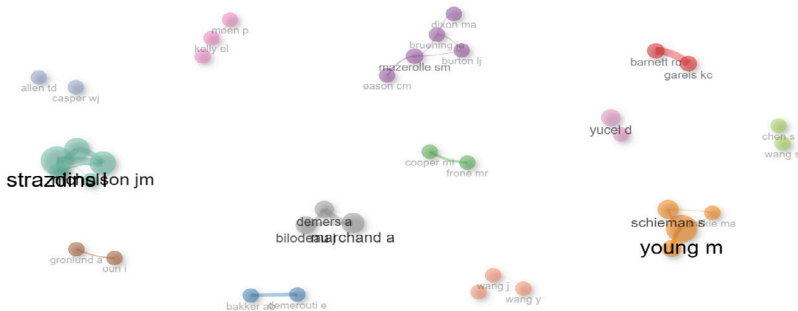
Frone, M. R., Russell, M., & Cooper, M. L. (1992). Relationship of work–family conflict, gender, and alcohol expectations to alcohol use/abuse.	863	24.66
Shockley, K. M., & Allen, T. D. (2013). Episodic work-family conflict, cardiovascular indicators, and social support: An experience sampling approach.	786	60.46
Allen, T. D., Herst, D. E. L., Bruck, C. S., & Sutton, M. (2000). Consequences associated with work-to-family conflict: A review and agenda for future research.	739	38.89
Nomaguchi, K. M. (2012). Marital status, gender, and home-to-job conflict among employed parents.	721	45.06

Yazar İş Birlikleri Analizi

Şekil 4’te yayınlarda yazar iş birlikleri dağılımı gösterilmiştir. Toplumsal cinsiyet bağlamında iş-aile çatışması literatürüne ilişkin yazar iş birlikleri ağı incelendiğinde, bilimsel üretimin belirli araştırmacı grupları etrafında kümелendiği görülmektedir. Ağ yapısı, literatürdeki iş birliklerinin geniş ve bütünleşik bir yapıdan daha çok, küçük ve bağımsız kümeler şeklinde ortaya çıktığını göstermektedir. Özellikle bazı yazarların belirli kümeler içerisinde yoğunlaşarak sınırlı sayıda araştırmacıyla iş birliği yaptığı dikkat çekmektedir. Bu durum, alanın tamamen bütünleşik bir akademik ağdan ziyade, parçalı ve alt araştırma grupları üzerinden ilerleyen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle, bu yapı, literatürde bilgi üretiminin merkezi bir ağdan daha çok dağınık akademik kümeler aracılığıyla gerçekleştiğini göstermektedir.

Şekil 4.

Yayınlarda Yazar İş Birlikleri Dağılımı

Yayınlarda yazar iş birlikleri dağılımı da Tablo 2’de verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde, Kelly E. L. (aracılık derecesi = 11.000) ve Berkman L. F. (aracılık derecesi = 8.000) gibi yazarların ağ içerisinde diğerlerine oranla daha yüksek aracılık değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, söz konusu yazarların farklı kümeler arasında bağlantı kurduğunu göstermektedir. Özellikle yüksek aracılık değerine sahip bu yazarlar, bilgi akışının farklı araştırma grupları arasında yayılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, bilimsel üretimin tam anlamıyla bütünleşmiş bir ağ yapısından daha çok alt araştırma grupları üzerinden ilerlediğine işaret etmektedir. Bu bulgu, bibliyometrik ağ analizlerinde sıkça vurgulanan, belirli aktörlerin ağ içindeki bağlayıcı rolüne ilişkin yaklaşımlarla örtüşmektedir (Borgatti, Everett ve Johnson, 2018, s. 190; Newman, 2010, s. 184). Ayrıca, kümeler arası bağlantıların sınırlı olması, araştırmacılar arasındaki iş birliklerinin belirli gruplar içinde yoğunlaştığını ve farklı araştırma grupları arasındaki iş birliği ağlarının nispeten sınırlı kaldığını göstermektedir.

Tablo 2.

Yayınlarda Yazar İş Birlikleri Dağılımı

Yazar	Küme	Aracılık Derecesi	Merkezlilik (Yakınlık)
Kelly Erin L	6	11.000	0.125
Berkman Lisa F	8	8.000	0.111
Bruening Jennifer E	1	6.000	0.143
Martin Angela	3	4.143	0.200
Mazerolle Stephanie M	1	4.000	0.125
Dixon Marlene A	1	4.000	0.111
Young Marisa	2	4.000	0.200
Montazer Shirin	2	3.000	0.167
Strazdins Lyndall	3	0.571	0.167
Nicholson Jan M	3	0.286	0.167

Anahtar Kelime Analizi

Şekil 5 ve Şekil 6’da görüldüğü üzere, toplumsal cinsiyet bağlamında iş-aile çatışması literatüründe en sık kullanılan anahtar kelimeler “work-family conflict” ve “gender” olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgu, literatürün kavramsal merkezinin doğrudan iş-aile çatışması ve toplumsal cinsiyet ekseninde şekillendiğini göstermektedir. Bunun yanında “kadın” “stres”, “tatmin,” “sağlık” “sosyal destek” ve “tükenmişlik” gibi anahtar

yaşam dengesi”, “eşitsizlik”, “annelik” ve “ebeveynlik” yer almaktadır. Özellikle “eşitsizlik” ve “iş-yaşam dengesi” kavramlarının yüksek aracılık derecesine sahip olması, bu kavramların ağ yapısında farklı kavramlar arasında köprü işlevi gören düğümler arasında yer aldığını göstermektedir. Buna karşılık, tüm kavramlar için yakınlık merkeziliği değerlerinin 0.002 düzeyinde sabit ve düşük olması, kavramların ağ içerisindeki erişim düzeylerinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular incelendiğinde, “zaman”, “iş”, “istihdam” ve “aile” kavramlarının aynı kümede yer alarak “zaman” teması altında toplandığı görülmektedir. Bu durum, “zaman” kavramının iş-aile çatışması literatüründe öne çıkan kavramlardan biri olduğunu ve ilgili çalışmaların önemli bir bölümünde iş ve aile rollerine ilişkin yükümlülüklerin zaman boyutuyla birlikte ele alındığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, analiz sonuçları, iş-aile çatışması literatüründe zaman kısıtları, rol talepleri ve zamanın dağılımına ilişkin kavramların aynı tematik yapı içerisinde birlikte ele alındığını ortaya koymaktadır. Ağ analizi kapsamında elde edilen aracılık derecesi ve merkezilik değerleri de bu tematik yapıyı destekler niteliktedir. Özellikle yüksek aracılık derecesine sahip kavramların ağ yapısında farklı kavramsal kümeler arasında bağlantı sağladığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, “zaman” teması altında yer alan kavramların birbirleriyle ilişkili bir kavramsal yapı oluşturduğu anlaşılmaktadır. Merkezilik değerleri ise ilgili kavramların ağ yapısı içerisindeki konumuna ilişkin bilgi sunmakta ve diğer kavramlarla olan bağlantı düzeylerini yansıtmaktadır (Borgatti vd., 2018, s. 193; Newman, 2010, s. 170; Van Eck ve Waltman, 2014, s. 293).

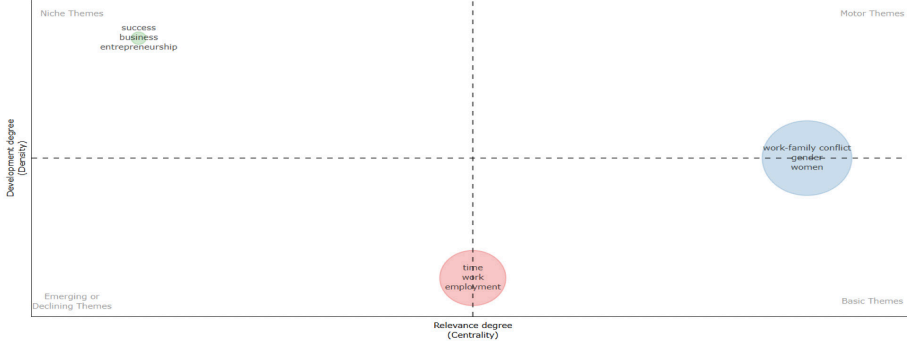
Tematik ağ analizi bulguları, “zaman” teması kapsamında ebeveynlik, annelik, bakım, çocuk bakımı, ev içi iş bölümü, iş-yaşam dengesi ve eşitsizlik gibi kavramların birlikte yer aldığını göstermektedir. Bu durum, söz konusu kavramların iş-aile çatışması literatüründe zaman boyutuyla ilişkili kavramsal yapı içerisinde birlikte ele alındığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, mevcut analiz tek bir tematik yapı üzerinden gerçekleştirildiğinden, literatürde zaman içerisinde kuramsal veya tematik bir dönüşüm yaşandığına ilişkin doğrudan bir çıkarım yapmak mümkün değildir. Dolayısıyla elde edilen bulgular, incelenen veri setindeki kavramsal birliktelikleri ve tematik yoğunlaşmayı yansıtmakta olup, literatürün zamansal gelişimine veya kuramsal dönüşümüne ilişkin kesin çıkarımlar yapılmasına tek başına imkân vermemektedir (Cobo vd., 2011, s. 1387).

Tablo 3.*Yayınların Tematik Evrim Analizi*

Kullanım Sıklığı	Kavramlar	Küme	Tema	Aracılık Derecesi	Merkezlilik (Yakınlık)
134	time	1	Zaman	122.063	0.002
127	work	1	Zaman	153.824	0.002
124	employment	1	Zaman	117.478	0.002
108	family	1	Zaman	163.390	0.002
93	work-family	1	Zaman	108.652	0.002
90	mothers	1	Zaman	159.384	0.002
73	attitudes	1	Zaman	142.720	0.002
70	policies	1	Zaman	142.768	0.002
63	career	1	Zaman	150.013	0.002
59	child-care	1	Zaman	130.024	0.002
56	work-life balance	1	Zaman	166.257	0.002
52	female	1	Zaman	150.840	0.002
52	parenthood	1	Zaman	92.251	0.002
50	motherhood	1	Zaman	158.704	0.002
49	children	1	Zaman	123.764	0.002
47	labor	1	Zaman	136.314	0.002
45	eşitsizlik	1	Zaman	176.673	0.002
44	division	1	Zaman	118.591	0.002
43	couples	1	Zaman	131.962	0.002
41	care	1	Zaman	119.239	0.002
41	housework	1	Zaman	102.021	0.002
38	fathers	1	Zaman	136.090	0.002
38	marriage	1	Zaman	132.667	0.002
37	discrimination	1	Zaman	112.541	0.002

Şekil 7.

Yayınların Tematik Evrim Analizi

TARTIŞMA

Bu çalışmada, toplumsal cinsiyet bağlamında iş-aile çatışması literatürü bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiş ve alanın gelişim dinamikleri, tematik yapısı ve bilimsel iş birlikleri sistematik şekilde ortaya konulmuştur. Bibliyometrik analiz yönteminin, literatürün yapısal ve tematik özelliklerini analiz etmede güçlü ve bütüncül bir yaklaşım sunduğu bilinmektedir (Aria ve Cuccurullo, 2017, s. 960; Van Eck ve Waltman, 2010, s. 523).

Elde edilen bulgular, iş-aile çatışması literatürünün özellikle 1990'lı yıllardan itibaren istikrarlı bir büyüme eğilimi gösterdiğini ve 2000'li yıllarla birlikte belirgin bir ivme kazandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, konunun hem akademik hem de uygulama alanında artan önemine işaret etmekte ve çalışma yaşamındaki dönüşümlerin literatüre doğrudan yansımalarını göstermektedir (Allen vd., 2020, s. 278). Bu bulgu, iş-aile çatışması konusuna yönelik akademik ilginin zaman içerisinde arttığını göstermektedir. Söz konusu artış, kadınların işgücüne katılım oranlarının yükselmesi, esnek ve dijital çalışma modellerinin yaygınlaşması ile iş-yaşam dengesi tartışmalarının küresel ölçekte önem kazanması gibi gelişmelerle ilişkilendirilebilmektedir.

İş-aile çatışması alanındaki yayın artışı, toplumsal cinsiyet araştırmalarının daha geniş hukuki, kurumsal ve düşünsel gelişimiyle birlikte değerlendirilebilir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, kadınların istihdam alanında eşit haklara sahip olması, annelik nedeniyle ayrımcılığa uğramaması ve aile sorumlulukları ile çalışma yaşamının birlikte yürütülmesini kolaylaştıracak sosyal hizmetlerin

geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Birleşmiş Milletler, 1979, Madde 11, s. 30-31). Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu da kadınların ekonomik yaşama eşit katılımı, çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve kadınlarla erkeklerin iş ile aile sorumluluklarını paylaşmasına yönelik politikaları temel çalışma alanları arasında ele almaktadır (Birleşmiş Milletler, 1995, s. 150-180). Bu uluslararası düzenlemeler, kadınların çalışma hayatına katılımı, bakım sorumlulukları, ekonomik eşitlik ve aile içindeki rol paylaşımı gibi konuların politika ve araştırma gündeminde daha görünür hâle gelmesine katkı sağlamıştır. Kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet çalışmaları programlarının üniversitelerde yaygınlaşması da toplumsal cinsiyet alanının akademik yapılar içerisinde kurumsallaşmasını sağlamış; bu alanda derslerin, programların, araştırma merkezlerinin, dergilerin ve bilimsel ağların gelişmesini desteklemiştir (Pereira, 2018, s. 180-184). Ayrıca farklı toplumsal eşitsizlikleri birlikte ele alan yaklaşımlar, kadınların deneyimlerinin sadece toplumsal cinsiyet temelinde değil; sınıf, ırk, kültür ve tarihsel bağlam gibi birbiriyle ilişkili eşitsizlik şekilleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur (Crenshaw, 1989, s. 139-140; Mohanty, 1984, s. 334-336). Bu gelişmelerin, iş-aile çatışmasının sadece bireysel bir rol sorunu olarak değil, toplumsal ve kurumsal koşullarla ilişkili bir araştırma konusu olarak ele alınmasını desteklediği söylenebilir (Bianchi ve Milkie, 2010, s. 705-708). Bununla birlikte, mevcut bibliyometrik bulgular söz konusu gelişmeler ile yayın sayısındaki artış arasında doğrudan bir neden-sonuç ilişkisi kurmaya imkân vermemektedir.

Analiz sonuçları, literatürde belirli öncü çalışmaların ve araştırmacıların alanın gelişiminde merkezi bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Özellikle erken dönem çalışmaların yüksek atıf değerlerine sahip olması, bu çalışmaların iş-aile çatışması literatüründe önemli temel çalışmalar arasında yer aldığını ve sonraki araştırmalarda sıklıkla başvuru kaynağı olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, bilimsel üretimin belirli araştırmacılar etrafında yoğunlaştığını ifade eden bibliyometrik yaklaşımlarla da örtüşmektedir (Lotka, 1926, s. 319; Zupic ve Čater, 2015, s. 432). Bununla birlikte, anahtar kelime ve tematik analiz bulguları, literatürün büyük ölçüde “iş-aile çatışması”, “toplumsal cinsiyet” ve “kadın” kavramları etrafında şekillendiğini göstermektedir. Tematik ağ analizi, “zaman”, “iş-yaşam dengesi”, “eşitsizlik”, “annelik” ve “ebeveynlik” gibi kavramların aynı tematik yapı içerisinde birlikte yer aldığını ortaya koymakta ve söz konusu kavramların iş-aile çatışması literatüründe birbiriyle ilişkili olarak

ele alındığına işaret etmektedir. Bu durum, iş-aile çatışmasının sadece bireysel bir gerilim alanı değil, aynı zamanda yapısal ve toplumsal bir olgu olarak ele alındığını desteklemektedir (Cobo vd., 2011, s. 1385; Bianchi ve Milkie, 2010, s. 546).

Yazar iş birlikleri analizleri, literatürde bütünleşik bir ağ yapısından ziyade daha çok parçalı ve kümelenmiş bir yapı bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, bilimsel ağ analizlerinde belirli aktörlerin bağlantı kurucu bir rol üstlendiğini ve bilgi akışının bu aktörler aracılığıyla gerçekleştiğini vurgulayan çalışmalarla uyumludur (Borgatti vd., 2018, s. 195; Newman, 2010, s. 185). Bu bağlamda, disiplinler arası ve uluslararası iş birliklerinin artırılması, literatürün daha bütünleşik ve etkileşimli bir yapıya kavuşmasına katkı sağlayacaktır. Nitekim bilimsel üretimde iş birliği ağlarının güçlenmesi, bilgi üretiminin çeşitlenmesine ve araştırma kalitesinin artmasına olanak tanımaktadır (Donthu vd., 2021, s. 287). Dolayısıyla mevcut yapı, alanın gelişiminde önemli ilerlemeler kaydedildiğini göstermekle birlikte, akademik etkileşim açısından hâlen gelişime açık bir potansiyel barındırmaktadır.

SONUÇ

Bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular, iş-aile çatışması literatürünün zaman içerisinde hem niceliksel hem de niteliksel açıdan önemli bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Literatürde gözlemlenen yayın artışı ve tematik çeşitlenme, iş-aile çatışması araştırmalarına yönelik akademik ilginin arttığını ve toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, örgütsel dönüşümler ile değişen çalışma yaşamı uygulamalarına ilişkin kavramların araştırmalarda daha görünür hâle geldiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, iş-aile çatışması literatüründe öne çıkan araştırma eğilimleri ve kavramsal odaklara işaret etmekle birlikte, bibliyometrik analizin niteliği gereği alanın kuramsal yapısında bir dönüşüm yaşandığına ilişkin doğrudan bir çıkarım yapılmasına tek başına olanak sağlayamamaktadır.

Araştırma bulguları, iş-aile çatışması literatüründe geleneksel çatışma odaklı konuların yanı sıra iş-yaşam dengesi, toplumsal cinsiyet, bakım ve eşitsizlik gibi konuların da öne çıkan araştırma eğilimleri arasında yer aldığını göstermektedir. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, gelecekte gerçekleştirilecek araştırmalarda iş-aile çatışmasının literatürde öne çıkan ilişkili kavramlarla birlikte farklı örneklem ve bağlamlarda incelenmesi, alanın daha kapsamlı şekilde değerlendirilmesine katkı

sağlayabilecektir. Literatürdeki kuramsal yaklaşımlar, iş ve aile rollerinin sadece çatışma yaratan yapılar olarak değil, uygun bireysel ve örgütsel koşullar altında birbirini destekleyebilen roller olarak da ele alındığı göstermektedir. Bununla birlikte, çalışma yaşamında yaşanan dijital dönüşüm, uzaktan çalışma uygulamaları ve hibrit çalışma modelleri, iş-aile ilişkilerinin geleneksel sınırlarını yeniden şekillendirmektedir. Bu nedenle yeni çalışma şekillerinin iş-aile çatışması üzerindeki etkilerinin incelenmesi, alanın güncel gelişim eğilimlerinin anlaşılması bakımından önem taşımaktadır. Özellikle dijital teknolojilerin iş ve özel yaşam arasındaki sınırları giderek daha geçirgen hâle getirmesi, mevcut kuramsal modellerin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Öte yandan literatürde, iş-aile çatışmasını ölçmek amacıyla geliştirilen ölçeklerin büyük ölçüde geleneksel çalışma düzenleri ve çekirdek aile yapıları temel alınarak oluşturulduğu, bu durumun ise değişen çalışma yaşamı koşullarının değerlendirilmesinde bazı sınırlılıklar oluşturabileceği ifade edilmektedir. Bu bağlamda gelecekte yapılacak çalışmalarda bibliyometrik analizlerin sistematik içerik analiziyle desteklenmesi ve incelenen çalışmaların örneklemelerinin büyüklük, ülke, sektör, meslek, cinsiyet ve aile yapısı bakımından sınıflandırılması, literatürde hangi grupların daha fazla veya daha az temsil edildiğinin ortaya konulmasına katkı sağlayabilecektir. Bunun yanı sıra kültürel özelliklere duyarlı, güncel çalışma biçimlerini ve dijitalleşme temelli yeni değişkenleri kapsayan ölçüm araçlarının geliştirilmesi, iş-aile çatışması literatürünün değişen çalışma yaşamı koşullarını daha kapsamlı biçimde yansıtmasına katkıda bulunabilecektir. Tematik ağ analizi bulgularında öne çıkan eşitsizlik, annelik ve iş-yaşam dengesi gibi kavramlar, bu konuların iş-aile çatışması literatüründe önemli araştırma alanları arasında yer aldığını göstermektedir. Bununla birlikte, bibliyometrik bulgular sadece bu kavramların literatürdeki görünürlüğünü ortaya koymakta; iş-aile çatışmasının toplumsal, kültürel ve kurumsal yapılar tarafından nasıl şekillendiğine ilişkin değerlendirmelerin ise ilgili çalışmaların içerikleri temelinde ele alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda, özellikle gelişmekte olan ülkeler ile farklı aile yapılarını kapsayan araştırmaların artırılması, literatürdeki Batı merkezli eğilimin dengelenmesine ve alanın farklı toplumsal bağlamlarda daha kapsamlı şekilde anlaşılmasına katkı sağlayabilecektir.

Sonuç olarak bu çalışma, toplumsal cinsiyet bağlamında iş-aile çatışması literatürünün tarihsel gelişimini, kavramsal yönelimlerini ve tematik dönüşümünü ortaya koyarak alanın mevcut durumuna ilişkin bütüncül

bir değerlendirme sunmaktadır. Elde edilen bulguların, hem gelecekte yapılacak akademik araştırmalara yön vermesi hem de örgütler ile politika yapıcıların iş-aile dengesi konusunda daha kapsayıcı uygulamalar geliştirmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

Allen, T. D., & French, K. A. (2023). *Work-family research: A review and next steps. Personnel Psychology*, 76(2), 437-471. <https://doi.org/10.1111/peps.12573>

Allen, T. D., Herst, D. E. L., Bruck, C. S., & Sutton, M. (2000). Consequences associated with work-to-family conflict: A review and agenda for future research. *Journal of Occupational Health Psychology*, 5(2), 278-308. <https://doi.org/10.1037/1076-8998.5.2.278>

Amstad, F. T., Meier, L. L., Fasel, U., Elfering, A., & Semmer, N. K. (2011). A meta-analysis of work-family conflict and various outcomes. *Journal of Occupational Health Psychology*, 16(2), 151-169. <https://doi.org/10.1037/a0022170>

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959-975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>

Aycan, Z., & Eskin, M. (2005). Relative contributions of childcare, spousal support, and organizational support in reducing work-family conflict for men and women: The case of Turkey. *Sex Roles*, 53(7-8), 453-471. <https://doi.org/10.1007/s11199-005-7134-8>

Bianchi, S. M., & Milkie, M. A. (2010). Work and family research: The past twenty years. *Journal of Marriage and Family*, 72(3), 543-558. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00726.x>

Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye’de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(Özel Sayı), 108-114.

Birleşmiş Milletler. (1979). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. United Nations Treaty Series*, 1249, 13-35.

Birleşmiş Milletler. (1995). *Beijing Declaration and Platform for Action. United Nations*.

Borgatti, S. P., Everett, M. G., & Johnson, J. C. (2018). *Analyzing social networks* (2nd ed.). SAGE.

Butler, J. (2005). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity* (2nd ed.). Routledge.

Byron, K. (2005). A meta-analytic review of work–family conflict and its antecedents. *Journal of Vocational Behavior*, 67(2), 169-198. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2004.08.009>

Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2011). Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(7), 1382-1402. <https://doi.org/10.1002/asi.21525>

Coltrane, S. (2000). Research on household labor: Modeling and measuring the social embeddedness of routine family work. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 1208-1233. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.01208.x>

Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2nd ed.). University of California Press.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139-167.

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133, 285-296. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>

Duxbury, L. E., & Higgins, C. A. (1991). Gender differences in work-family conflict. *Journal of Applied Psychology*, 76(1), 60–74. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.76.1.60>

Eagly, A. H. (1987). *Sex differences in social behavior: A social-role interpretation*. Psychology Press.

Eby, L. T., Casper, W. J., Lockwood, A., Bordeaux, C., & Brinley, A. (2005). Work and family research in IO/OB: Content analysis and review of the literature (1980–2002). *Journal of Vocational Behavior*, 66(1), 124-197. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2003.11.003>

Erkuş, A., ve Sığrı, Ü. (2018). Kamu çalışanlarında iş-aile çatışması ve örgütsel bağlılık ilişkisinde toplumsal cinsiyetin rolü. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(2), 1-20.

Eurofound. (2020). *Regulations to address work-life balance in digital flexible working arrangements*. Publications Office of the European Union. <https://www.eurofound.europa.eu>

Frone, M. R., Russell, M., & Cooper, M. L. (1992). Prevalence of work-family conflict: Are work and family boundaries asymmetrically permeable? *Journal of Organizational Behavior*, 13(2), 723-740. <https://doi.org/10.1002/job.4030130708>

Frone, M. R., Yardley, J. K., & Markel, K. S. (1997). Developing and testing an integrative model of the work-family interface. *Journal of Vocational Behavior*, 50(2), 145-167. <https://doi.org/10.1006/jvbe.1996.1577>

Giddens, A. (2009). *Sociology* (6th ed.). Polity Press.

Greenhaus, J. H., & Beutell, N. J. (1985). Sources of conflict between work and family roles. *Academy of Management Review*, 10(1), 76-88. <https://doi.org/10.5465/amr.1985.4277352>

Greenhaus, J. H., Collins, K. M., & Shaw, J. D. (2003). The relation between work-family conflict and sex-role attitudes: A test of three competing models. *Journal of Vocational Behavior*, 63(1), 51-70. [https://doi.org/10.1016/S0001-8791\(02\)00042-8](https://doi.org/10.1016/S0001-8791(02)00042-8)

Greenhaus, J. H., & Powell, G. N. (2006). When work and family are allies: A theory of work-family enrichment. *Academy of Management Review*, 31(1), 72-92. <https://doi.org/10.5465/amr.2006.19379625>

Hicks, D., Wouters, P., Waltman, L., De Rijcke, S., & Rafols, I. (2015). Bibliometrics: The Leiden Manifesto for research metrics. *Nature*, 520(7548), 429-431. <https://doi.org/10.1038/520429a>

Hochschild, A. R., & Machung, A. (2012). *The second shift: Working families and the revolution at home* (Rev. ed.). Penguin Books.

İnce, G. (2018). İş-aile çatışmasının işgören performansı üzerindeki etkileri: Kamu ve özel sektör karşılaştırması. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(1), 123-145.

Kapız, S. Ö. (2002). İş-aile yaşamı dengesi ve dengeye yönelik yeni bir yaklaşım: sınır teorisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 139-153.

Kaur, J., & Kang, L. S. (2024). Work family enrichment and its antecedents: Review of literature and future research directions. *International Journal of Human Resources Development and Management*, 23(4), 364-383. <https://doi.org/10.1504/IJHRDM.2024.144140>

Koç, S. (2020). İş-aile ve aile-iş çatışmasının iş doyumu ve yaşam doyumu üzerindeki etkileri: Bilişim sektörü çalışanları örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(2), 256-270. <https://doi.org/10.20491/isarder.2020.1027>

Kossek, E. E., & Ozeki, C. (1998). Work-family conflict, policies, and the job-life satisfaction relationship. *Journal of Applied Psychology*, 83(2), 139-149. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.83.2.139>

Kurtoğlu, M. (2017). Psikolojik dayanıklılığın iş-aile çatışması ve işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(2), 85-101.

Lorber, J. (1994). *Paradoxes of gender*. Yale University Press.

Lotka, A. J. (1926). The frequency distribution of scientific productivity. *Journal of the Washington Academy of Sciences*, 16(12), 317-323.

Mohanty, C. T. (1984). Under Western eyes: Feminist scholarship and colonial discourses. *Boundary 2*, 12(3), 333-358.

Newman, M. E. J. (2010). *Networks: An introduction*. Oxford University Press.

Ng, T. W., Eby, L. T., Sorensen, K. L., & Feldman, D. C. (2005). Predictors of career success. *Personnel Psychology*, 58(2), 367-408. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2005.00515.x>

Nomaguchi, K. M. (2012). Marital status, gender, and home-to-job conflict among employed parents. *Journal of Family Issues*, 33(3), 271-294. <https://doi.org/10.1177/0192513X11415613>

Nurengin, E. N., & Büyükgöze Kavas, A. (2023). Farklı sektörlerde çalışan kadınların iş doyumunda iş-aile çatışmasının ve eş desteğinin rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 53-70. <https://doi.org/izlik.org/JA43AS88HZ>

- Oakley, A. (1974). *The sociology of housework*. Martin Robertson.
- Pereira, M. do M. (2018). The institutionalisation of gender studies and the new academic governance: Longstanding patterns and emerging paradoxes. In H. Kahlert (Ed.), *Gender studies and the new academic governance: Global challenges, glocal dynamics and local impacts* (pp. 179-199). Springer VS. https://doi.org/10.1007/978-3-658-19853-4_9
- Pleck, J. H. (1997). *Work and family conflict*. Sloan Work and Family Research Network.
- Ridgeway, C. L. (2011). *Framed by gender*. Oxford University Press.
- Shockley, K. M., & Allen, T. D. (2013). Episodic work-family conflict. *Journal of Occupational Health Psychology, 18*, 262-275. <https://doi.org/10.1037/a0033137>
- Shockley, K. M., Shen, W., DeNunzio, M. M., Arvan, M. L., & Knudsen, E. A. (2017). Gender and work-family conflict. *Journal of Applied Psychology, 102* (12), 1601-1635. <https://doi.org/10.1037/apl0000246>
- United Nations Development Programme (UNDP). (2024). *Human development report 2023/2024: Breaking the gridlock*. <https://hdr.undp.org>
- Van Eck, N. J., & Waltman, L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics, 84*(2), 523-538. <https://doi.org/10.1007/s11192-009-0146-3>
- West, C., & Zimmerman, D. H. (1987). Doing gender. *Gender & Society, 1*(2), 125-151. <https://doi.org/10.1177/0891243287001002002>
- World Economic Forum. (2022). *Global gender gap report 2022*. <https://www.weforum.org/reports/global-gender-gap-report-2022/>
- Zupic, I., & Čater, T. (2015). Bibliometric methods. *Organizational Research Methods, 18*(3), 429-472. <https://doi.org/10.1177/1094428114562629>